

Statsvetenskapliga institutionen

Göteborgs universitet

Kommunikationspolitiska gruppen

Dan Wiklund

1976-10-12

ORGANISATIONER OCH FOLKRÖRELSER

I

SVENSK DAGSPRESS 1912-1972

"Vi måste lära oss att
lyssna till rörelsen"
(T Erlander)

1. INLEDNING

1.1 "Lyssna till rörelsen"

Det finns väl knappast någon som idag vill bestrida den svenska folk-rörelsetraditionens betydelse som samhällsföreteelse och som plantskola för demokratiska åskådningar. Det har dock inte alltid varit så. Begreppet folkrörelse, som idag närmast betraktas som ett honnörsord, stod vid tiden för rörelsernas födelse för något suspekt och märkligt. Ordet användes på senare delen av 1800-talet i betydelsen folkupplopp och folkresning. Kring sekelskiftet började de stora folkrörelserna, frikyrkan, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen, själva använda begreppet folkrörelse. Synen har alltså förändrats över tid.

1.2 Olika försök till definitioner

Den förste som på allvar gav sig in på ett försök till definition av vad som egentligen var en folkrörelse var Gunnar Heckscher; Han ville 1944 till folkrörelserna hänföra "sådana sammanslutningar vilka ha verkligt stort medlemsantal och omfatta eller åtminstone i princip skulle kunna omfatta verkligt stora folkgrupper eller rentav folket i dess helhet. En relativt fast organisation, demokratiska styrelseformer av en eller annan art samt en viss grad av likställdhet mellan medlemmarna har åtminstone hittills kännetecknat alla svenska sammanslutningar av ifrågavarande slag".¹

Några år senare fann Hilding Johansson² det svårt att överhuvudtaget finna en definition som höll. Framförallt var det svårt att skilja folkrörelser och intressesammanslutningar. Han såg dock som karaktäristiskt för folkrörelserna att de hade en fast organisation, stort medlemsantal, varaktighet, demokratisk ordning och en anknytning till vissa för medlemmarna gemensamma värden eller intressen.

Nils Elvander³ beslutar sig för att låta det ideella inslaget skilja en folkrörelse från intresseorganisationen. Den gemensamma målsättningen skulle vara "icke-materiell".

Gemensamt för alla är betoningen av den demokratiska arbetsformen, den gemensamma målsättningen och det stora antalet medlemmar i en fast organisation.

2. FRÅGESTÄLLNINGAR

Vi har konstaterat att den allmänna synen på folkrörelserna genomgick en stor förändring kring sekelskiftet. Hur har uppfattningarna bland omgivningen skiftat sedan dess? Hur betraktar medlemmar och kanske framför allt icke-medlemmar folkrörelserna och deras arbete? Hur har dessa åsikter skapats och var formas överhuvudtaget våra uppfattningar och åsikter?

Lennart Weibull och Lars Aldemark har i en undersökning⁴ visat att åtminstone under senare år tillmäter organisationerna själva dagspressen mycket stor betydelse både när det gäller att få information om lokala opinioner och stämningar och när det gäller att sprida informationer om verksamheten till allmänheten.

Genom att över tid studera hur pressen bevakat och behandlat organisationer och folkrörelser kan man söka svar på huvudfrågeställningen:

Vilken bild av de svenska organisationerna och folkrörelserna har dagspressen i Sverige förmedlat under 1900-talet?

Till denna huvudfrågeställning knyts sedan andra frågor som tillsammans bidrar till att ge svar på hur bilden har skiftat över tid:

- Har vissa typer av rörelser lättare att komma fram i pressen än andra och finns här förändringar över tid.
- Skiljer sig olika typer av press i bevakningen, socialistisk-borgerlig, storstad-landsort.
- Hur presenteras material om folkrörelserna; förmånligt eller oförmånligt, positivt - negativt.
- Vilka av Folkrörelsernas aktiviteter presenteras och vilka presenteras inte alls.
- Är det lättare för enskilda att komma till tals i pressen eller är det bättre att sluta sig samman i grupper för att föra ut ett budskap eller en idé.

Detta är några exempel på frågeställningar, här finns stora möjligheter till strykningar och kompletteringar.

En annan och mæra generell frågeställning är hur nya samhällsföreteelser behandlas i jämförelse med gamla och välkända.

3.1 MATERIALET

Det material som skall användas för undersökningen hämtas från Världsbildsprojektet. Här finns insamlade data från 1912, 1924, 1936, 1948, 1960 och 1972. Det kan tyckas vara för långt mellan mätpunkterna för att man skall kunna göra en entydig bedömning för hela perioden men å andra sidan är materialet så stort inom varje studerat år (ca 140 tidningsex.) att några skevheter inom varje år knappast kan förekomma.

De organisationer som direkt kan urskiljas i materialet är:

- Ekonomiska organisationer
- Jordbruksorganisationer
- Nykterhetsorganisationer
- Bildningsorganisationer
- Frikyrkliga organisationer
- Svenska kyrkan
- Ideella organisationer

Dessutom kan som jämförelsegrupper användas:

- Fackliga organisationer
- Politiska partier
- Aktionsgrupper (mer eller mindre tillfälliga)
- Enskilda

3.2 Materialets omfattning

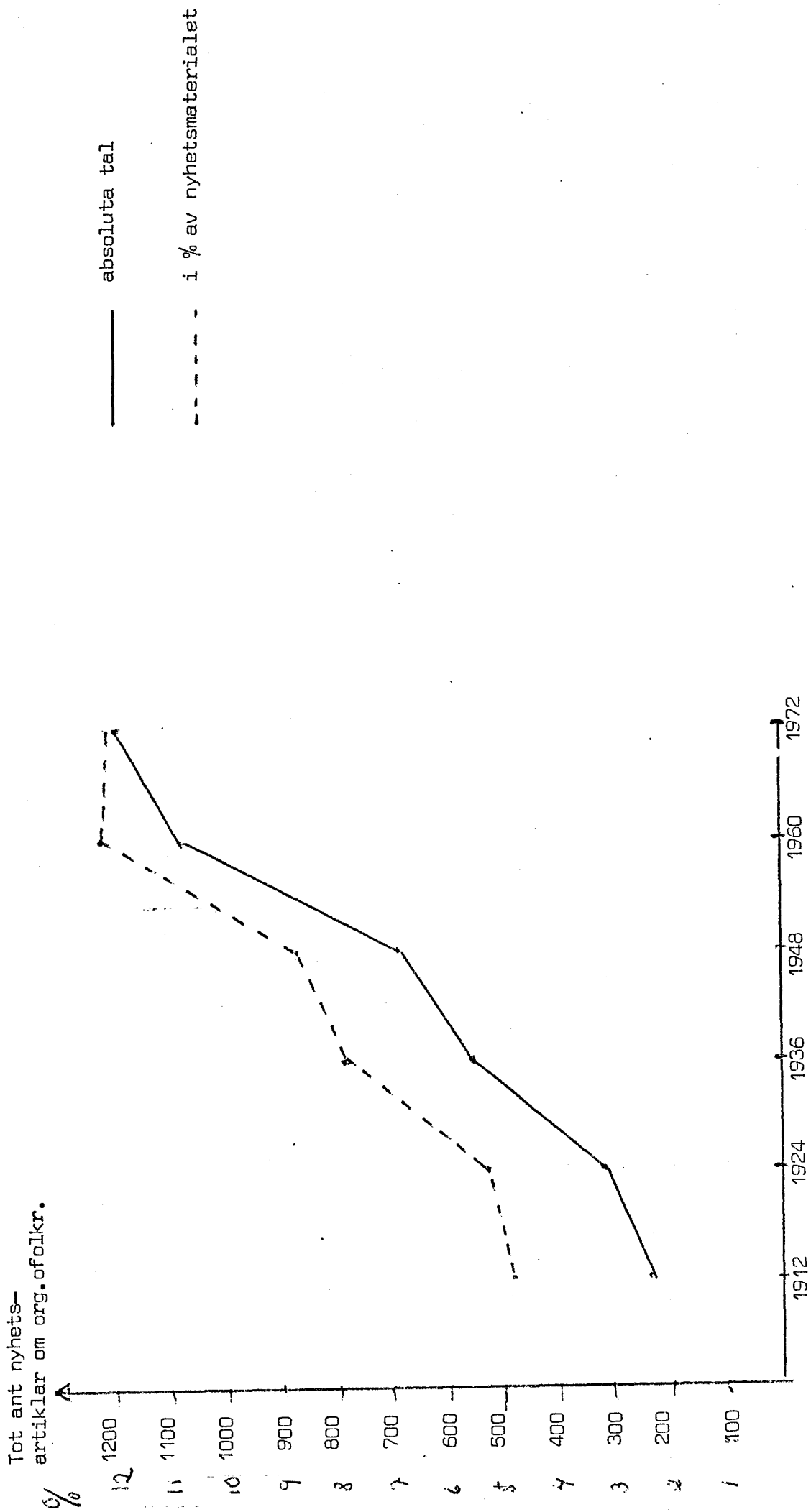
Totalt är för hela VB-projektet ca 50.000 tidningsartiklar kodade. Dessa är fördelade på 862 tidningsexemplar. Det material som berör organisationer och folkrörelser presenteras i nedanstående tabell.

Tabell 1.

År	1912	1924	1936	1948	1960	1972
tot ant.art.	239	322	559	693	1080	1204
% av nyh.	4,8	5,3	7,9	8,7	12,3	12,2

Totalt finns alltså 4097 artiklar kodade om folkrörelser och här skall märkas att inga av jämförelsegrupperna finns med. Här tillkommer allt material om t ex de fackliga organisationerna och de politiska partierna. Pressen har tydligen visat ett stigande intresse för folkrörelserna. Trenden i figur 1 visar detta klart.

Figur 1.



4. Utkast till undersökningsplan

Till grund för undersökningen och för hela VB-projektet ligger antagandet om att pressen på något sätt, falskt eller rättvisande eller något däremellan, speglar verkligheten. Det stora problemet, att inte ha säkra uppgifter om verkligheten, kan här till en del lösas genom tillgången på faktiska data om de olika organisationernas medlemsantal, aktivitet osv. För t ex bildningsorganisationerna kan antalet genomgångna kurser vara ett sådant mått på aktivitet. Dessa typer av data kan sedan ställas mot den uppmärksamhet som ges i pressen.

Olika typer av organisationer kan sägas representera olika sektorer av samhället:

Socialt - nykterhetsorganisationer

Kultur - bildningsorganisationer

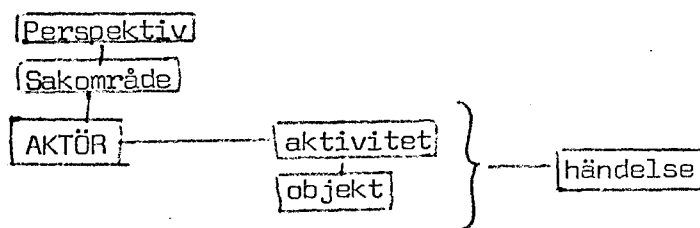
Arbete, - ekonomiska org, jordbruksorg, fackliga org.
ekonomi

politik - politiska partier

religion- frikyrkliga org, svenska kyrkan

Dessa olika samhällssektorer svarar mot VB-projektets sk. perspektivkodning, dvs här har kodats vilket perspektiv tidningarna har lagt på en viss händelse. De olika sektorernas (perspektivens) andel av det totala materialet har växlat över tid. Svarar detta mot förändringar i uppmärksamhet för de olika organisationerna?

De huvudsakligen fyra olika typer av press som kan särskiljas (soc-borg, storstad-landsort) kan återknyta till frågeställningen om man får skilda bilder av samhället beroende på om man bor på ett visst ställe eller läser tidningar med en viss partifärg. Dessa fyra typer av press kommer ofta att användas som oberoende variabler för att förklara skillnader i materialet. För att illustrera de oberoende variablerna kan följande schema ställas upp,



Aktörsvariabeln har här placerats centralt eftersom det är denna som konstituerar en artikel om folkrörelserna. Det är via denna som materialet sorteras ut. Tidigare nämndes att perspektivvariabeln anger ur vilken synvinkel tidningen väljer att presentera en händelse. Ett brott kan exempelvis belysas på flera sätt. Man kan välja att presentera händelsen som ett rent juridiskt - rättsligt problem eller man kan se brottet som en följd av sociala problem.

Sakområdet är det ämne, t ex brott, som tidningsartikeln handlar om.

Aktivitetsvariabeln anger den aktivitet, t ex beslut, debatt, som givit upphov till artikeln. Om aktiviteten är riktad till någon speciell person eller grupp anges detta genom objektvariabeln. Om det är en positiv eller negativ eller neutral händelse kodas detta på händelsevariabeln.

NOTER:

1. Staten och organisationerna av Gunnar Heckscher, Kooperativa förbundets förlag Stockholm 1946.
2. Folkrörelserna och det demokratiska statsskicket i Sverige av Hilding Johansson, Gleerups förlag Karlstad 1952.
3. Intresseorganisationerna i dagens Sverige av Nils Elvander, Gleerups förlag Lund 1969.
4. Organisationsstudien av Lennart Weibull och Lars Aldemark, Forskningsprojektet "1972 års pressutredning" Statsvetenskapliga institutionen Göteborgs universitet Göteborg 1974.